

**ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНОГО
КОМПЛЕКСУ КОРЕКЦІЙНОГО БЛОКУ ЗАНЯТЬ З МУЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДЛЯ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ (ГРУП)
КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ**

*Бондаренко Ю.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
корекційної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка, докторант Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова*

У статті подано опис розробленого автором програмно-методичного комплексу корекційного блоку занять з музичного виховання для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору, який містить чотири програми, а саме: корекційну ритміку, логоритміку, горизонтальну пластику, музикотерапію. Зміст програм представлений по роках опанування дітьми зі зниженим зором програмовим змістом. Використання в практиці роботи спеціальних дошкільних закладів зазначеного комплексу дозволить суттєво посилити корекційне спрямування процесу музичного виховання дошкільників зі зниженим зором.

Ключові слова: *програмно-методичний комплекс, дошкільники зі зниженим зором, музичне виховання, корекційні заняття, корекційна ритміка, логоритміка, горизонтальна пластика, музикотерапія.*

Бондаренко Ю.А.

**СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ПРОГРАМНО-
МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА КОРРЕКЦИОННОГО БЛОКА
ЗАНЯТИЙ ПО МУЗЫКАЛЬНОМУ ВОСПИТАНИЮ ДЛЯ
ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ (ГРУПП)
КОМПЕНСИРУЮЩЕГО ТИПА ДЛЯ ДЕТЕЙ
С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ**

В статье представлено описание разработанного автором программно-методического комплекса коррекционного блока занятий по музыкальному воспитанию для дошкольных учебных заведений (групп) компенсирующего типа для детей с нарушениями зрения, содержащий четыре программы, а именно: коррекционную ритмику, логоритмику, горизонтальную пластику, музикотерапию. Содержание программ представлено по годам освоения детьми с пониженным зрением программным содержанием. Использование в практике работы специальных дошкольных учреждений указанного комплекса позволит существенно усилить коррекционное направление процесса музыкального воспитания дошкольников с пониженным зрением.

Ключевые слова: *программно-методический комплекс, дошкольники с пониженным зрением, музыкальное воспитание, коррекционные занятия,*

коррекционная ритмика, логоритмика, горизонтальная пластика, музыкотерапия.

Bondarenko Y.A.

**CONTEST AND STRUCTURE OF PROGRAMME-
METHODOLOGICAL COMPLEX OF KNOWLEDGE CORRECTION
BLOCK OF MUSIC EDUCATION FOR PRESCHOOL EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS FOR CHILDREN WITH VISION DISTURBANCES**

The given article gives an outline of the characteristics, developed by the author and covers the topic of a programme-methodological complex of the correctional layer of knowledge of the music education for school educational establishments (groups) of a correctional type for children with the sight disorders, which contains four programmes: correctional rhythmic, logorhythmic, horizontal plastic, music therapy. The content of the programmes is given according to the age of the children with sight disorders in the process of the programmes acquiring. Every programme contains an explanation note, oriented to the content. The appendix contains a wide range of practical methodological materials, which are mentioned in the programmes, which is good as it is not necessary to look for them in other sources and it, in its turn, simplifies the usage of the programmes and their realization in practice. Using of the mentioned complex in practice will let significantly intensify the correctional direction of music educational process of the preschoolers with the decreased sight.

***Key words:** programme-methodological complex, preschoolers with the decreased sight, music education, correctional lessons, correctional rhythmic, logorhythmic, horizontal plastic, music therapy.*

Постановка проблеми. Для повноцінного розвитку й соціальної адаптації дітей із порушеннями зору необхідна правильно організована корекційно-педагогічна робота, яка б включала систему спеціальних корекційно-розвивальних впливів, спрямованих на активізацію процесів компенсації, усунення й попередження вторинних недоліків і подальших ускладнень у психічному та фізичному розвитку. «Корекція – специфічне й дуже важливе завдання спеціальних навчальних закладів, оскільки від якості корекційно-виховної роботи залежить успішність розвитку компенсаторних процесів у дітей» [11, с. 186-187]. Важливість корекційно-педагогічної роботи влучно підкреслювала Т. О. Власова: «... в усіх випадках потрібне раннє корекційне навчання та виховання, що дозволяє попередити чи значною мірою послабити ті недоліки, які закономірно виникають як вторинні й наступні

відхилення в розвитку. У низці випадків спеціальне дошкільне навчання та виховання може повністю попередити появу порушень у розвитку й тим самим уникнути утруднень у дітей під час навчання в масовій школі» [2, с. 43].

Діти з вадами зору становлять багаточисельну категорію дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Рівень якості їх життя, адаптації в суспільстві знаходиться в прямій залежності від своєчасного й адекватного корекційно-розвивального впливу, метою якого науковці вважають формування способів компенсації сліпоти та слабозорості й корекцію вторинних відхилень у психофізичному розвитку [10]. Таким чином, проблема надання корекційної допомоги дитині зі зниженим зором з дошкільного віку й знаходження ефективних засобів корекційно-розвивального впливу є актуальною в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У системі виховання спеціальних дошкільних навчальних закладів музичне виховання спрямоване не лише на оволодіння дітьми зі зниженим зором музичною культурою, розвиток їхніх музичних здібностей і формування творчих якостей, а й на запобігання ускладнень, своєчасну корекцію порушених функцій, розвиток компенсаторних процесів. Теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження засвідчив, що широкі можливості використання музики в корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку висвітлено у працях таких науковців: Л. Брозело, Т. Варьонова, Г. Волкова, Н. Власова, І. Гудим, Н. Збруєва, М. Земцова, А. Киштимова, В. Кручиніна, Л. Куненко, О. Медведєва, И. Муратова, Н. Остапенко, З. Пуніна О.Яхніна та інші.

Корекційні можливості музики, музичного ритму й музично-ритмічного виховання дітей з глибокими порушеннями зору частково відображено у науково-методичних працях М. Земцової О. Єльнікової, В. Кручиніна, Л. Куненко, Н. Остапенко, В. Ремажевської, В. Феоктистової тощо. Вони відмічали, що для дитини, яка розвивається в умовах зорової депривації, музика є тим додатковим, емоційно насиченим джерелом пізнання і диференціації різнобарвних звуків оточуючого світу, який допомагає певною мірою

компенсувати й коригувати їхні недосконалі уявлення про образи довкілля та емоційні характеристики через зміст музичних творів і комплекс засобів музичної виразності.

Л. Куненко зазначено, що серед різноманітних факторів, які активно впливають на гармонійний розвиток особистості сліпих, особливе місце належить музично-естетичним, як найбільш доступним видам діяльності. Для дитини з вадами зору музика є тим інформаційним каналом у різнобарвний світ естетичних звуків, який допомагає певною мірою компенсувати її неповноцінність, а подекуди й деформовані уявлення про навколишнє середовище через зміст музичних творів та засоби музичної виразності [8].

Аналіз нормативно-методичного забезпечення різних видів занять з музичного виховання дошкільників зі зниженим зором виявив проблему у змістовому компоненті програмового та методичного забезпечення у напрямку визначення корекційно-розвивальної та компенсаторної їх спрямованості.

Розробка програмового забезпечення занять з музичного виховання дошкільників зі зниженим зором дозволить вирішенню на практичному рівні завдань покращення якості реалізації корекційно-розвивального потенціалу музичної діяльності в цілому. На вирішення потреби практики сьогодення нами було розроблено програмно-методичний комплекс корекційного блоку занять з музичного виховання для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору, опис якого і стало **метою** нашої роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програмно-методичний комплекс містить чотири програми з пояснювальними записками і додатками, а саме: *корекційну рит міку, логорит міку, горизонт альну пласт ику, музикот ерапію*, які цілеспрямовано реалізують комплекс освітніх і корекційно-розвивальних завдань у напрямі розвитку музично-мотиваційної сфери, музично-когнітивних, музично-сенсорних, психомоторних і музично-творчих здібностей.

Зміст програм розроблено відповідно до сучасних вимог щодо розробки

освітньо-виховних програм для спеціальних дошкільних навчальних закладів і представлений по роках опанування дітьми зі зниженим зором програмовим змістом, а не по роках їх навчання у дошкільному закладі. Тобто, термін опанування програмовим змістом може розтягуватись у часі та продовжуватися 4 роки (до 7 років, а не до 6, як у дітей із нормальним зором).

У кожній програмі визначено орієнтовний зміст, що надає педагогам можливість проявляти творчу ініціативу, створювати диференційований зміст відповідно до можливостей і рівня розвитку дошкільників зі зниженим зором. У додатках висвітлений широкий спектр практичних методичних матеріалів, які зазначені у програмах, що зупиняє необхідність їх пошуку в інших джерелах і спрощує користування програмами та їх реалізацію на практиці.

Кожна розроблена програма (окрім музикотерапії) містить такі структурні елементи, як: «Зміст навчання та виховання», «Орієнтовні показники розвитку», «Спрямованість корекційно-розвивальної роботи». Програма з музикотерапії структурована таким чином: «Період проведення занять за місяцями», «Тематика занять», «Номер заняття за темою», «Зміст та структура занять», що сприяє зручному використанню програми музичним керівником. У кінці програмового змісту подано спрямованість корекційно-розвивальної роботи, у зв'язку з тим, що музикотерапевтичні заняття включені до корекційного блоку занять із музичного виховання, та досягнення дитини на кінець навчального року.

Надамо коротку характеристику кожній програмі корекційних занять, зазначених у програмно-методичному комплексі. У пояснювальній записці програми *з корекційної рит міки* зазначено, що це особливий вид занять із музичного виховання дітей із порушеннями зору, який включає систему вправ, що цілеспрямовано впливають на розвиток відчуття ритму, музичного ритму [5; 6]. Основу занять із корекційної ритміки складають рухи у взаємозв'язку з музикою та/або мовленням, тобто відбувається поєднання рухових ритмічних вправ із вербальним і музичним супроводом, що дозволяє педагогу цілеспрямовано формувати та розвивати відчуття ритму в дитини зі зниженим

зором на мономодальній, бімодальній і полімодальній основі. Також відбувається цілеспрямований музичний розвиток дошкільника зі зниженим зором (музичного слуху – звуковисотного, ритмічного, динамічного, тембрового, здатності розрізняти форму, характер музичного твору тощо), що складає компенсаторну спрямованість цих занять.

Заняття з корекційної ритміки мають корекційно-розвивальну спрямованість, тобто подані у програмі види музично-ритмічної діяльності цілеспрямовано впливають на первинний недолік (порушений зір) та попереджають і коригують порушені сторони у психічному й фізичному розвитку. Тому у програмі визначено такі завдання, як: розвиток відчуття ритму (здатність відчувати його в музиці, русі та мовленні), уміння передавати через рухи музичний і вербальний ритм; музично-сенсорний розвиток, уміння передавати в музично-ритмічних рухах засоби музичної виразності (темп, динаміку, характер тощо); розвиток музично-рухової творчості (вигадування музично-рухових образів і вміння ритмічно й виразно їх відтворювати); розвиток емоційно-мотиваційної сфери, когнітивних процесів, психомоторики та корекція негативних проявів у їх формуванні; розвиток зорових функцій, ритмізації рухів очей; попередження та корекція недоліків, які виникають на фоні зорового порушення в особистісній сфері (виховання впевненості в собі, у своїх можливостях, усвідомлення своєї індивідуальності, корекція негативних особистісних якостей тощо), у процесі опанування рухами (скутість, малорухливість, невпевненість, нав'язливі рухи, страх рухатися в просторі тощо).

Для реалізації зазначених завдань у програмі виділено чотири види музично-ритмічної діяльності: зорово-ритмічна розминка, вправи на просторову орієнтацію, ритміко-танцювальні вправи, творчо-ритмічні вправи.

Зорово-ритмічна розминка складається з ритмізованих вправ для очей і ритмізованих вправ з м'ячем. *Вправи на просторову орієнтацію* включають виконання основних рухів (різних видів ходьби, бігу, стрибків та ін.) у різних напрямках під музичний та/або вербальний супровід. *Ритміко-танцювальні*

вправи містять *вправи* ритмічної гімнастики з предметами й без них і танцювальні рухи. *Творчо-ритмічні вправи* передбачають виконання музично-ритмічних вправ, побудованих на імітуванні конкретних рухів тварин, птахів, людей; створення музично-рухових образів казкових персонажів; інсценування дитячих пісень, створення невеликих музично-хореографічних етюдів.

У загальному розумінні **логопедична ритміка** – це корекційна методика навчання й виховання осіб із різними порушеннями психофізичного розвитку засобами рухів, музики та слова. Організація логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з порушеннями зору є складовою корекційної роботи в системі музичного виховання у спеціальному дошкільному навчальному закладі або закладі (групах) компенсуючого типу й організовується музичним керівником як продовження занять корекційною ритмікою. Основною метою проведення логоритмічних занять у системі музичного виховання дошкільників зі зниженим зором є розвиток відчуття ритму мовлення на мономодальній, біомодальній і поліомодальній основі, стимулювання мовленнєвої активності, розвиток та корекція мовних і немовних засобів спілкування за допомогою логопедичних засобів (вимовляння ритмозвуків, ритмоскладів, 2–3-складових слів, ритмофраз, ритмодекламація приспівок, закликанок, дитячих віршиків, пісень тощо) та різних видів музичної діяльності (співу, гри на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічних рухів тощо).

Логоритмічні заняття з дітьми зі зниженим зором, які проводить музичний керівник, за постановкою корекційних завдань відрізняються від логоритмічних занять, що проводить логопед з цією ж самою категорією дітей, але об'єднуючою їх ланкою є профілактично-розвиваючий, компенсаторно-корегуючий характер та засоби впливу: слово, рух, музика.

Для реалізації мети й корекційно-розвивальних завдань у програмі виділено п'ять розділів: перший – ритмо-вправи дихальної гімнастики, другий – вербально-ритмічна гімнастика, третій – вправи на координацію вербального ритму з рухами дрібною моторикою, четвертий – вправи на координацію ритму мовлення з рухами тіла, п'ятий – вправи на узгодження ритму мовлення з грою

на дитячих музичних інструментах.

Ритмо-вправи дихальної гімнастики спрямовані на розвиток дихальної мускулатури, правильного дихання, навчання діафрагмальному диханню. Вправи дихальної гімнастики виконуються у відповідному темпі й ритмі, поєднуються з вимовлянням ритмозвуків, ритмскладів, що сприяє розвитку темпоритмічного відчуття, вербального ритму, артикуляційного та голосового апарату, координації рухів, формуванню правильної звуковимови, орієнтування у сторонах власного тіла та руху відносно нього. Під час підбору вправ дихальної гімнастики були використані такі відомі методики дихальної гімнастики, як К. Бутейко, А. Стрельникової та ін.

Другим розділом програми є *вербально-ритмічна гімнастика*, метою якої є формування відчуття ритму мовлення за допомогою вправ артикуляційної гімнастики, вправ «Говорилки», ритмодекламації, мовно-ритмічних ігор. Вправи артикуляційної гімнастики виконуються з дітьми дошкільного віку зі зниженим зором із першого по четвертий роки навчання та спрямовані на навчання дитини ритмічно вимовляти звуки, склади, слова, короткі фрази в різному темпі, динаміці тощо. Вправи «Говорилка» включені до програми з другого року навчання й передбачають навчання дітей ритмічно вимовляти склади, слова з фразами, чергуючи їх у різному темпі, динаміці й узгоджуючи з рухами. Ритмодекламація також починає використовуватися з дітьми з II року навчання, ускладнюючись із кожним роком і передбачає ритмічне вимовляння дитячих примовок, приспівок, дитячих віршиків, спів дитячих українських народних пісень, узгоджуючи з власними рухами та ритмом музичного супроводу. Мовно-ритмічні ігри використовуються на четвертому році навчання та спрямовані на навчання дитини ритмічно узгоджувати ритм власного мовлення, дрібних і загальних рухів з ритмом музичного супроводу.

Основними корекційно-розвивальними завданнями використання різних видів вправ вербально-ритмічної гімнастики під час занять логоритмікою є розвиток у дітей зі зниженим зором, насамперед, темпоритмічного відчуття, корекція мовленнєвих порушень, пов'язаних із темпоритмічною стороною

мовлення, стимуляція та дорозвиток мовленнєво-дикційних навичок, нормалізація дихання, ритмізація мовлення, а також розвиток динамічного відчуття, звуковисотного слуху, слухової уваги, мовного слуху, артикуляції, виразності мовлення, координації мовлення з рухами та/або музичним супроводом.

М. Кольцовою доведено, що рівень розвитку мовлення дітей знаходиться в прямій залежності від ступеня сформованості дрібних рухів пальців рук [7]. Тому у програмі виділено третій розділ – *вправи на координацію вербального ритму з рухами дрібною моторикою*, що включають: вправи для кистей рук, пальчикову гімнастику, вербальні пальчикові ігри, пальчикові фігурки, вербальні пальчикові інсценівки.

Вправи для кистей рук та пальчикову гімнастику виконують діти з першого року навчання, як найпростіші вправи, що передбачають різні ритмічні рухи дрібною моторикою з відтворенням ритму вербального супроводу педагога та/або музичного супроводу, ритму, зображеного графічно, а на наступних роках навчання, узгоджуючи рухи з різними видами вправ вербально-ритмічної гімнастики.

Пальчикову гімнастику розпочинають зі знайомства дітей зі своїми пальцями – їхніми назвами, призначенням – і виконання найпростіших вправ із невеликими віршиками («Пальчики вітаються», «Стиснемо-розтиснемо», «Молоточок», «Бігунець», «Млинок», «Гра на фортепіано» та ін.). Також на першому році навчання з дітьми виконують вербальні пальчикові ігри, які передбачають узгодження ритму власного вербального супроводу з рухами пальців рук («Ладу-ладусі», «Сорока ворона», «Печу, печу хлібчик» тощо).

Коли дитячі пальчики стають більш рухливими та гнучкими, вводяться «пальчикові фігурки» (з II року навчання), які поєднують із ритмічним промовлянням віршів, завдяки чому діти швидше запам'ятовують мануальні рухи й точніше відтворюють віршований супровід («Будиночок», «Прапорець», «Човник», «Мишка», «Зайчик» та ін.).

Вербальні пальчикові інсценівки спираються на вже сформовані образно-

рухові уявлення про певних персонажів (під час вивчення «пальчикових фігурок»), складаються із характерних рухів персонажа й вербального супроводу та включають пальчикові загадки, вірші, діалоги, пісні, міні-вистави («Півники побилися» М. Познанської; «Два півники», «Сорока-ворона», «Двоє козенят», «Зайчик злякався» П. Воронька та ін.). Зокрема, пальчикові загадки спрямовані на впізнавання вивчених персонажів, які відтворюються за допомогою рухів пальців і можуть поєднуватися з вербальною підказкою (з віршем, піснею тощо) та музичним супроводом. За цим самим принципом будуються пальчикові діалоги, пісні, міні-вистави з використанням пальчикових ляльок, але вони більше орієнтовані на художньо-образне сприйняття й розвиток креативних здібностей дітей із порушеннями зору.

Під час використання цих вправ відбувається розв'язання таких корекційно-розвивальних завдань, як розвиток темпоритмічного, тактильного відчуття, дрібної моторики, зорово-слухового сприймання, рухової пам'яті, мовного слуху, мовлення, образного мислення, узгодженості ритму вербального супроводу з рухами пальців рук, розширення пізнавального досвіду, уявлень про об'єкти навколишнього світу, розрізнення та впізнавання образно-рухових персонажів на полімодальній основі.

Виділений у програмі четвертий розділ – *вправи на координацію ритму мовлення з ритмічними рухами тіла* передбачають узгодження вербального ритму, який властивий змісту віршів, що вимовляються спочатку педагогом, а далі дітьми з ритмічними рухами загальною моторикою, які виконують діти. Вирішення цього завдання найбільш успішно реалізується на матеріалі дитячих фізкультхвилинок, у яких чітко відчувається вербальний ритм і представлено нескладні рухи руками, головою, тулубом, ногами тощо. Під час виконання цих вправ у дітей відбувається розвиток відчуття ритму, зорово-слухового сприймання, рухової пам'яті, узгодженості ритму мовлення з рухами різними частинами тіла, рухової творчості, а також формуються знання щодо частин і сторін власного тіла.

П'ятий розділ програми – *вправи на узгодження ритму мовлення з грою*

на дитячих музичних інструментах – включає відтворення дітьми на дитячих інструментах (звуковому трикутнику, дзвіночку, дерев'яних паличках, ложках, барабані, брязкальцях, бубоні тощо) голосів тварин і птахів, шумів природи, ритмічного рисунка мелодії (наприклад гра «Музична луна») і проводиться з дітьми вже з першого року навчання протягом усіх років. Після того, як дитина навчиться передавати елементарний ритм почутої мелодії, вірша, пропонується поєднання гри на дитячих музичних інструментах із власним вербальним супроводом (віршами, піснями, діалогами) або з основними рухами (з II р.н.). Надалі передбачається одночасне виконання дитиною гри на дитячому інструменті з власним вербальним супроводом узгоджуючи з основними рухами (гра «Барабанщик»). У старшому дошкільному віці діти залучаються до гри в оркестрі.

Основними корекційно-розвивальними завданнями цього розділу програми є розвиток темпоритмічного та динамічного відчуття, дрібної моторики, слухового сприймання, мовлення, виконавських і творчих здібностей, узгодженості ритму власного вербального супроводу або рухів із грою на дитячих музичних інструментах.

Заняття логоритмікою проводяться один раз на тиждень, чергуючись із заняттями корекційною ритмікою. Музичний керівник, який проводить заняття з логоритміки з дітьми дошкільного віку зі зниженим зором, повинен враховувати побажання логопеда та тифлопедагога для цілеспрямованого, всебічного й систематичного корекційного впливу на дитину.

Впровадження програми з **горизонтальної пластики**, як виду корекційних занять із музичного виховання, має на меті розвиток відчуття ритму та пластичних виразних рухів під час виконання музично-ритмічних вправ у горизонтальному положенні за одним, поданим педагогом, сюжетом рухової казки або вигадкування її закінчення.

Заняття горизонтальною пластикою посідають особливе місце в системі музичного виховання дошкільників із порушеннями зору, маючи на меті не лише музичні освітньо-виховні та корекційно-розвивальні завдання, але й

терапевтичні, здійснюючі позитивний вплив на психічний стан занадто збудливих, розгальмованих і тривожних дітей, заспокоюючи їх релаксаційною музикою, здійснюючи профілактику та корекцію порушеної постави (кіфоз, сколіоз та ін.) тощо. Також заняттями горизонтальною пластикою доцільно займатися дітям із важкими зоровими захворюваннями, яким протипоказано виконання деяких музично-ритмічних вправ, а саме: бігу, стрибків, різких нахилів, вправ ритмічної гімнастики тощо. Отже, заняття горизонтальною пластикою мають на меті розвиток відчуття ритму, відтворення музично-рухового образу у виразних пластичних горизонтальних рухах, а також музично-сенсорний, музично-когнітивний, музично-руховий і музично-творчий розвиток, корекцію негативних проявів психічного стану та порушеної постави, розвиток простежуючих функцій зору та компенсаторних процесів.

Ці заняття можуть проводитися 1–2 рази на місяць, чергуючись на III/IV роках навчання з музикотерапією. Розроблені комплекси горизонтальних пластичних музично-ритмічних вправ виконуються з предметами (м'ячами, гімнастичною палицею, смужками, обручами тощо) та без них. Музичний керівник виконує вправи разом із дітьми й забезпечує вербальний супровід (розповідає казку). Обов'язковою вимогою проведення горизонтальних пластично-рухових казок є те, що кожен комплекс починається й закінчується релаксаційною вправою: лежачи на спині в розслабленому стані до 1-ї хвилини, заплющивши очі, тим самим приводячи організм до стану спокою. Також кожний комплекс вправ включає вправи для очей, укріплюючи їх м'язи й розвиваючи простежуючі функції зору. Підібраний орієнтовний музичний матеріал складається з релаксаційного музичного репертуару, який виконується в запису.

Упровадження *музикотерапії* у процес музичного виховання дошкільників з порушеннями зору є ефективним доповненням реалізації розвивальних, виховних і навчальних завдань базової програми з музичного виховання та фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного,

пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного та креативного розвитку дитячої особистості.

Програма розроблена для дітей III/IV року навчання у зв'язку з тим, що, як зазначають науковці, найбільш сенситивним періодом для використання музикотерапії в корекційній роботі з дошкільниками з проблемами розвитку є вік 6–7 років, а в окремих випадках 5–6 років, акцентуючи увагу на тому, що саме в цей період у дитини вже сформовані основні мовленнєві, рухові навички, а також навички, пов'язані з художньою, музичною діяльністю, які можуть бути використані в сеансах рецептивної, активної та інтегрованої музикотерапії.

У пояснювальній записці програми з музикотерапії зазначено, що метою проведення цих занять з дітьми дошкільного віку зі зниженим зором визначено гармонізацію внутрішнього світу дитини, покращення її фізичного та психологічного стану, корекція негативних емоційно-психологічних проявів, розвиток її музично-рухових і творчих здібностей.

У процесі проведення музикотерапевтичних занять реалізуються такі завдання, як: зняття емоційно-психологічної напруги та досягнення катарсису у процесі музично-творчої діяльності; збагачення емоційно-почуттєвої сфери дитини; реалізація бажання дитини співати, музикувати й танцювати (виконувати спонтанні та керовані рухи під музику); розвиток навичок інтонування дитячих, класичних і народних пісень; формування вміння музикування на елементарних музичних інструментах (бубоні, сопілці, барабані, металофоні, ксилофоні тощо).

Програмовий зміст розроблений з урахуванням тематичного принципу, де кожні чотири заняття, заплановані на місяць, об'єднані однією тематикою: тема I. «Звукова мова тіла»; тема II. «Звуки природи»; тема III. «Звуки природи» (живої); тема IV. «Дерев'яний звук»; тема V. «Скляний звук»; тема VI. «Металевий звук»; тема VII-IX. «Звуки музичних інструментів». У процесі занять діти вчать вслуховуватися, сприймати й розрізняти звуки довкілля.

Програма з музикотерапії включає такі види діяльності, як: концентрація уваги на музичних і шумових звуках; слухання і спів пісень, тонування звуків;

ознайомлення з різними музичними інструментами та формування й розвиток виконавських навичок; музично-танцювальна та музично-ігрова діяльність; медитативна релаксація.

У програмі окреслено пасивні (рецептивні), активні, комплексні методи музикотерапевтичного та корекційного впливу на дитину. До пасивних методів належать: комунікативний – спільне прослуховування музики, спрямоване на підтримку довіри взаєморозуміння, реактивний – спрямований на досягнення катарсису, регулятивний – сприяє зниженню нервово-психічного напруження, музичний супровід навчально-виховного процесу (функціональна музика) – задля стимуляції психофізіологічних функцій у процесі музичної діяльності. До активних методів відносять: терапія співом, рухова імпровізація під музику, інструментальна та танцювальна терапія. Поширеним у музикотерапії дошкільного періоду є використання комплексних методів, які об'єднують візуальний канал та слух: споглядання прекрасних пейзажів (ландшафтотерапія) під музичний супровід, рухи під музику, малювання під музику, пісочна терапія, Лего-терапія тощо.

Висновки і перспективи. Програмно-методичний комплекс корекційного блоку занять з музичного виховання для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору це практичний і методичний ресурс для практиків і фахівців для вирішення проблемою корекційного спрямування музичного виховання та музичної діяльності в цілому. Ця авторська розробка відображає специфіку проведення корекційного блоку індивідуальних і групових музичних занять і чітко окреслює корекційно-розвивальний компонент програм (а не лише освітньо-змістовий). Використання в практиці роботи спеціальних дошкільних закладів зазначеного комплексу дозволить суттєво посилити корекційне спрямування процесу музичного виховання дошкільників зі зниженим зором, зосередити педагогічну увагу на особистості дитини як суб'єкта процесу виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Електроний ресурс] // Міністерство

освіти і науки України. – Режим доступу :
http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoj_ osviti_v_ukrajini/.

2. Власова Н. А. Логопедическая работа с заикающимися дошкольниками / Н. А. Власова. – М.: Учпедгиз, 1959. – 2-е изд. — 81 с.
3. Ефименко Н. Н. Физкультурные сказки или как подарить детям радость движения, познания, постижения / Н. Н. Ефименко. – Харьков: Веста: Изд-во «Ранок», 2004. – 64 с.
4. Ісайкова Н. М. Пальчикові вправи та картинки / Н. М. Ісайкова // Палітра педагога. – 2003. – № 1. – С. 28-31.
5. Картава Ю. А. Програма з ритміки для дітей дошкільного віку з порушеннями зору / Ю. А. Картава. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – 40 с.
6. Картава Ю. А. Теоретико-методичні засади музично-ритмічного виховання дошкільників із порушеннями зору : навчально-методичний посібник / Ю. А. Картава. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 198 с.
7. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка (роль двигательного анализатора в формировании высшей нервной деятельности) / М. М. Кольцова. – М. : Педагогика, 1973. – 79 с.
8. Куненко Л. О. Використання музики як корекційно-компенсаторного і терапевтичного засобу у спеціальній школі / Л. О. Куненко // Медико-психологічні проблеми дефектології: зб. наук, праць. – Херсон: ПО “Терра”, 2001. – С. 97– 103.
9. Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку / Г. Побережна // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – С. 87-97.
10. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років: програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років / І. М. Гудим, Л. С. Вавіна. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 106 с.
11. Синьов В. М. Корекція / Спеціальна педагогіка : понятійно-термінологічний словник / За ред. В. І. Бондаря.– Луганськ : Альма-Матер, 2003. – С. 186-187.
12. Синьова Є. П. Тифлопсихологія: підручник / Є. П. Синьова. – К. : Знання, 2008. – 365 с.